

БАБЕЦЬ Т.М.

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, біологічний факультет,
кафедра фізіології людини та тварин, м. Одеса, пров. Шампанський, 2
e-mail: babect681@gmail.com; + 380961390395

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, педагогічна практика, учитель біології.

Одним із найважливіших завдань сучасної вищої освіти є підвищення якості підготовки фахівців. Поінформованість випускників вищої школи з широкого кола конкретних предметних знань не забезпечує їхню конкурентоздатність на ринку праці, оскільки більшість з них відчують труднощі щодо застосування отриманих знань в практичній діяльності. Виникає гостре протиріччя між лавиноподібним об'ємом навчальної інформації і принципово новими проблемами, з якими стикається сучасний фахівець. Тому необхідна переорієнтація результатів навчання з конкретних знань, умінь та навичок на компетентності як найбільш цілісні особистісні утворення, які забезпечують ефективну професійну діяльність.

Протягом останніх десятиліть інтенсивно розробляється компетентнісна модель освіти в зарубіжній та вітчизняній педагогічній науці (Хуторской, 2013). Компетентнісний підхід розглядають як методологічний фундамент нової парадигми вищої освіти. Компетентність є інтегральним особистісним утворенням, яке, хоча й ґрунтується на фаховій кваліфікації, у той же час дозволяє людині орієнтуватися у широкому колі питань, не обмежених вузькою спеціалізацією, що забезпечує соціальну і професійну мобільність особистості, її відкритість до змін і творчого пошуку, здатність до самовираження, прагнення до оновлення знань (Грицай, 2012).

Педагогічна практика – це початковий етап практичного засвоєння педагогічної професії, вона має особливо важливе значення у формуванні компетентностей, оскільки спрямована на закріплення теоретичних знань, набуття і вдосконалення практичних умінь та навичок, сприяє формуванню творчого ставлення студентів до майбутньої педагогічної діяльності, визначає ступінь їх професійної здатності та рівень педагогічної спрямованості (Олексюк, 2005; Демидчик, 2009; Грицай, 2012).

Компетентнісний підхід до організації педагогічної практики ґрунтується на таких положеннях:

- провідним завданням педагогічної практики є опанування майбутніми учителями біології проєктивно-технологічними вміннями щодо проєктування та проведення уроків на засадах компетентнісного підходу;
- в організації педагогічної практики передбачається посилення самостійності й активності студентів, акцент у її проведенні зміщується на практико-зорієнтований, розвивальний та науково-дослідницький характер;
- випереджувальна підготовка студентів до виконання дослідницьких проєктів у період педагогічної практики здійснюється на всіх курсах, упродовж усього терміну навчання задля того, щоб студент був підготовлений не тільки до практичної роботи з дітьми, а й до інноваційного стилю своєї професійної діяльності в умовах реалізації компетентнісного підходу на уроках біології (Белан, 2011; Хуторской, 2013).

Аналіз наукових джерел засвідчує, що незважаючи на велику кількість публікацій з питань компетентнісного підходу, недостатньо розкрита проблема формування фахових компетентностей біологів у період педагогічної практики.

Метою нашого дослідження було визначення ролі педагогічної практики як фактору формування фахових компетентностей учителя біології.

У процесі дослідження використовувались такі методи: анкетування студентів та учнів, інтерв'ю зі студентами та вчителями школи. Опитування проводилось серед студентів 4 курсу під час педагогічної практики та після її завершення. В анкету для студентів було включено такі питання: 1) Оцініть, якою мірою отриманні знання та вміння під час навчання у ЗВО знадобились Вам на практиці. 2) Які у Вас виникали труднощі під час проходження педагогічної практики? 3) Наскільки доцільним є термін проходження педагогічної практики?

Після проведеного анкетування було встановлено: 60 % студентів вважають, що знання та вміння, отриманні у процесі теоретичної підготовки, дуже допомогли їм проводити цікаві уроки під час педагогічної практики, 24 % студентів стверджували, що знання, які вони отримали у ЗВО їм знадобились частково, іншу частину інформації брали із інтернет ресурсів, а 16 % студентів зазначили, що знання і вміння, які вони отримали під час вивчення навчальних предметів, їм мало знадобились при проведенні уроків.

Стосовно труднощів, з якими зустрілися студенти під час проходження педагогічної практики, було отримано такі дані: у 40 % студентів виникали труднощі під час організації та планування уроку, у 32 % студентів труднощі були пов'язані з активізацією уваги та мотивацією навчальної діяльності учнів на уроці, а 28 % студентів відмітили, що в них виникали труднощі з дисципліною на уроці, особливо у 8 і 9 класах, де були учні підліткового віку. Відносно терміну проходження практики 56 % студентів вважають, що потрібно збільшити цей термін, щоб майбутній учитель мав можливість сформулювати вміння не тільки складати поурочний план, але й здійснювати його реалізацію, застосовуючи різні методи навчання. 36 % студентів вважають, що термін практики підібрано доречно, а 8 % студентів над цим питанням не задумувались.

На основі опитувань учителів, було визначено, що у процесі педагогічної практики слід стимулювати й розвивати у студентів такі компетентності, як:

- комунікативна компетентність, яка включає уміння спілкуватися з учнями, учителями, налагодження контактів з батьками, володіння інструментарієм індивідуальної і групової комунікації;
- технологічна компетентність, яка передбачає знання різних педагогічних технологій і оволодіння уміннями їх застосовувати при вивченні конкретних тем;
- методична компетентність, яка полягає в уміннях оптимально визначати та застосовувати методи навчання на уроці, а також аналізувати уроки однокурсників, учителів;
- аутопсихологічна компетентність як здатність до самоаналізу власної діяльності та професійно-педагогічного самовдосконалення.

Аналіз інтерв'ю зі студентами показав, що більшість з них (76 %) відмітили, що під час практики вони зрозуміли, наскільки складною є робота учителя, а також зазначили, що доцільно збільшити кількість практикоорієнтованих завдань з методики викладання біології та з питань організації управління навчальною діяльністю учнів на уроці.

Отже, основною умовою формування фахових компетентностей є включення студентів у педагогічну діяльність під час практики у школі, в процесі якої майбутні учителі розв'язують різнопланові педагогічні завдання, в конкретних ситуаціях прогнозують хід навчально-виховного процесу і знаходять оптимальні шляхи управління ним.

Резюме. This article examines the role of pedagogical practice in the development of the professional competence of biology teachers. The concept is displayed: "pedagogical practice", "competence". The features of practice and its influence on the professional training of the future teacher are indicated.

Competence is an integral personal entity that allows a person to navigate a wide range of issues not limited by narrow specialization, which ensures the social and professional mobility of the individual, its openness to changes and creative search, the ability to express oneself, and the desire to

update knowledge. The implementation of a competent approach facilitates the formation of readiness for a more effective solution of professional, social, personal problems, to managing flexible, interdisciplinary projects.